

Troya'da Bulunan Son Tunç Çağı Kılıç Kabza Başları

Rüstem Aslan* - Fecri Polat**

Öz

Tunç Çağı kılıçlarının özellikleri, tipolojileri ve kullanım esasları ile ilgili önemli çalışmalar yapılmıştır. Fakat Batı Anadolu'daki en önemli Tunç Çağı merkezlerinden Troya'da ise söz konusu bu buluntular konusunda kapsamlı bir değerlendirme yapılmamıştır. Özellikle 150 yılı aşan Troya kazılarının hemen her döneminde ele geçirilen ve hiç de azımsanmayacak yoğunlukta bulunan mermer ve fildişi kılıç kabza başları hem bir bütün olarak değerlendirilmemiş hem de kısmen yanlış şekilde yorumlanmışlardır. Troya 2019 kazı çalışmalarında daha önceki örneklerin aksine kale dışında da ele geçen kabza başı, söz konusu buluntuların yaygın kullanımına işaret etmektedir. 1871 Heinrich Schliemann kazılarında itibaren, son dönem kazılarına kadar Troya'da 21 tane kılıç kabza başı çıktığı tespit edilmiştir. Özellikle 1988-2005 yıllarındaki M. O. Korfmann dönemi kazılarında bulunan ve yarı işlenmiş durumdaki kabza örneği, bu kılıçların üretildiği atölyelerden birinin de olasılıkla Troya'da olabileceğini göstermektedir. Yerel üretimin güçlü bir kanıtı olarak karşımıza çıkan bu yarı işlenmiş örneğin tamamlanmamış haliyle ithal edilme olasılığı çok düşüktür. Bu ürünün Troya'da üretiliyor olması Troya'da üretilen Miken taklidi ürünlere bir yenisini eklememiz anlamına gelmektedir. Böylesi önemli yoğunlukta ele geçen kabza başları, Troya'da ele geçen zengin silah üretim teknolojisinin varlığı, savaş hendeği ve güçlü surlarla birleştiğinde kılıç üretimi konusunda Troya'nın da önemli bir yere sahip olabileceğini göstermektedir. Bu kapsamda, Troya kazılarında çıkan kılıç kabza başları, yeniden değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Troya, Tunç Çağı, Metalürji, Kılıçlar, Kabza Başları.

Late Bronze Age Sword Pommels From Troy

Abstract

There are considerable studies have been carried out on the characteristics, typologies, and useful features of Bronze Age swords. However, a comprehensive evaluation of these findings has not been made in Troy, which is one of the most important Bronze Age centers in Western Anatolia. Especially the marble and ivory sword pommels, which were found in almost every period of the Troy excavations since Heinrich Schliemann's excavations, were not evaluated as a whole, and also partially misinterpreted. Contrary to the previous examples, the pommel, found outside of the citadel during

* Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Çanakkale/TÜRKİYE, rustemaslan@comu.edu.tr <https://orcid.org/0000-0002-5304-1354>

** M.A., Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Troya Müzesi, Çanakkale/ TÜRKİYE, fecri.polat@ktb.gov.tr <https://orcid.org/0000-0003-1968-5903>

the 2019 Troy excavations indicates the widespread use of the aforementioned finds. From the 1871 Heinrich Schliemann excavations until the recent excavations, 21 sword pommels were found in Troy. Particularly, the semi-engraved pommel found in the excavations carried out by in 1988-2005 shows that one of the workshops where these swords were produced was probably in Troy. It seems unlikely that this semi-engraved sample, which stands out as a strong evidence of domestic production, was imported in its current form. The fact that this product is produced in Troy means that we have added a new one to the Mycenaean imitation products produced in Troy. Sword pommels were found quite a lot during excavations, existence of rich weapon production technology in Troy combined with the moat and strong walls shows that Troy could also have an important place in sword production. In this article, the hilt heads of the swords found in the Troy excavations were re-evaluated and interpreted.

Keywords: Troy, Bronze Age, Metallurgy, Swords, Pommels.

Giriş

Metalürjîk Bir Ürün Olarak Kılıcın Gelişimi

Metalürjinin gelişimi Anadolu ve Yakındoğu'da daha erken dönemlerde başlasa da Ege'ye gelişi geç olmuştur. Ege kıyılarında şu ana kadar en erken MÖ 5500 yıllarına ait buluntulara rastlanmaktadır. Bakır iğnelerle başlayan bu teknoloji, küçük hançerlerle devam etmekte ve Kalkolitik Çağ'ın sonunda bakır, altın, gümüş ve kurşun gibi birçok buluntu grubu şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Elbette en büyük gelişim bakır ve kalayın alaşımından meydana gelen ve yeni bir çağ başlatan tuncun bulunmasıyla başlar. Bu konuda yaşanan hızlı gelişim, büyük bir teknolojinin de önünü açmıştır. Bu hızlı teknolojinin getirdiği ve birer prestij nesnesi olan kılıçlar ise Tunç Çağı'nın en çarpıcı eserleridir.

Kılıçtan önce ilk evrede, daha küçük boyutlarda üretilen hançerler karşımıza çıkar. Hançer döküm ve üretim kabiliyetinin gelişmesi ile birlikte daha büyük boyutlarda silahlar üretilebilmiş ve en sonunda Tunç Çağı'nın en öldürücü silahı olan kılıç ortaya çıkmıştır. Bu nedenle de Tunç Çağı silahları içerisinde kılıçlarla ilgili yapılan araştırmaların diğer silahları gölgede bıraktığını söyleyebiliriz¹. Metal döküm tekniklerinin gelişmesi hançerlerin de değişik formlar ve farklı alaşımlarla dökülmesine yol açmıştır. İlk etapta dökülen üçgen hançer formlarının yerini giderek uzun hançerler almaya başlamıştır. Bunlar Ege'ye özgüydü ve kılıca doğru giden yolun başlangıcıydılar. Fakat kılıçlar hem uzunluk hem morfoloji hem de kullanım alanı açısından hançerlerden çok farklıydılar.

Tunç Çağı kılıç yoğunluğu bakımından Ege ön planda olsa da en eski kılıçların Anadolu'da Arslantepe'de bulunduğu bilinmektedir. MÖ 4. binin sonlarına tarihlenen Malatya Arslantepe ve MÖ 3. binin ortalarına tarihlenen Alacahöyük buluntularına bakıldığında birçok konuda olduğu gibi kılıçların anavatanının da Anadolu olduğu görülmektedir². H. Levent Keskin, "Az sayıda istisna haricinde MÖ 2. binyıl öncesi kılıç örneklerinin tamamı Anadolu'da ele geçmiştir." demektedir³. MÖ 2300'lere kadar nadir rastlanan tunç kılıçlara Geç Tunç Çağı ile birlikte daha sık rastlanır. Naxos civarında bulunan, uzunluğu 35,6 cm olan ve MÖ 2800-2300 tarihleri arasına yerleştirilen bakır kılıç, Ege'de bulunan en erken Tunç Çağı kılıcı olarak bilinmektedir⁴. Bu tarih-

1 Hermann-Dolfini-Crellin-Wang-Uckelmann 2020, 1041.

2 Müller Karpe 1994, 431; Yalçıklı 2006, 33.

3 Keskin 2019, 84. Kılıçların Anadolu'daki gelişimi konusunda bk. Keskin 2019, 83-102.

4 D'Amato-Salimbeti 2013, 29.

ten sonra ise bakır ve tunç kılıçların gelişim gösterdiğini biliyoruz. Troya açısından bakıldığında ise özellikle Ege ve Batı Anadolu özelinde metalürjik gelişmenin nasıl olduğu önemlidir.

Kalkolitik Çağ'ın sonlarında bu alanda yaşanan buluşlar Tunç Çağı'na geçişin önünü açmış, Orta ve Son Tunç Çağı'nda yaşanan devrim niteliğindeki gelişmelerin ve buluşların zemini hazırlamıştır. İklim değişikliği ve nüfus artışına bağlı olarak toplumsal zenginlik ön plana çıkmış, bununla birlikte yeni üretim kabiliyetleri geliştirilmiştir. Bu da İlk Tunç Çağı'nda meydana gelen ve "metalürjik patlama" olarak kayda geçen bir gelişmenin yaşanmasına neden olmuştur⁵. İlk Tunç Çağı'ndan itibaren Troya'da ele geçen buluntular ve döküm teknolojisine bakıldığında Troya'nın da bu gelişmeden geri kalmadığı, aksine bu gelişmenin öncü yerleşimlerinden olduğu görülmektedir. Bu metalürjik bilgi birikimi, kültürün ve ekonomik zenginliğin üzerinde etkili olduğu kadar⁶ savaşlar ve savaşların şekillenmesi üzerinde de etkili olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler savaş aletleri konusunda bir devrim niteliğindedir⁷.

Kılıçların ortaya çıkışı, kılıç tipleri ve kullanımları konusunda çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bunların yolunu açan ve en önemlileri diyebileceğimiz çalışmalar Sandars'ın çalışmalarıdır⁸. Ege kılıçlarının ilk sistematik sınıflandırmasını Sandars yapsa da Ege kılıç türlerini sınıflandıran ilk kişi Georg Karo'dur⁹. Tunç Çağı kılıçlarında Ege etkisinin detaylı olarak analiz edilmesinin üzerinden 50 yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen¹⁰ bunların nereden ve nasıl geldikleri şeklindeki soruların birçoğu cevapsızdır. Üstelik Tunç Çağı'nın sosyal-politik-ticari merkezlerinden biri olan Troya'da elimizde önemli bulgular olmasına rağmen bu konu yeterince değerlendirilmemiştir. Bu nedenle çalışmamızda kılıç tipolojileri ile ilgili detaylara girilmemiş olup, Troya kazılarında ele geçen yeni bulgular üzerinden kılıçlara ulaşım ve kılıçların üretimi hakkında değerlendirme yapılmasının daha doğru olacağı kanaatine varılmıştır.

Anadolu ve Troya'da Miken Etkisi ve Kılıçların Kullanım Alanı

Tarih boyunca birçok etki Asya'dan Avrupa'ya doğru olmuş olsa da bazı dönemlerde Avrupa'dan Asya'ya doğru bir etkileşimin olduğu da görülmektedir¹¹. Bu iki yönlü etkileşim alanlarının başında da boğazların iki yakasında yer alan yerleşimler gelmektedir¹². Özellikle Miken Dönemi¹³ ardından Troya VII Dönemi'nde Balkanlar üzerinden gelen ve Troya'da etkili olan bir kültür, varlığı bilinen ve hâlen yoğun olarak araştırılan bir konudur¹⁴. Miken Dönemi öncesinde ise metal üretim teknolojisinin getirdiği bir gelişme ile Anadolu'daki üstünlüğün Ege ve İtalya'ya geçtiği görülmektedir. Bu dönemde de karşılıklı etkileşim ve üstün gelme mücadelesi yaşanmıştır.

⁵ Semenenko 2019, 3.

⁶ Troya II Hazinesi bunun en büyük göstergesidir: Sazcı 2007.

⁷ Renfrew 1967, 16.

⁸ Sandars 1961, 17-29; Sandars 1963, 117-153; Sandars 1955, 174-197.

⁹ Karo 1930.

¹⁰ Sandars 1963; Hänsel 1970; Hänsel 1973.

¹¹ Bouzek 1985, 214.

¹² Aslan-Bieg-Jablonka vd. 2003, 165-214.

¹³ Korfmann 2001a, 18.

¹⁴ Korfmann 2001c, 352-354.

Anadolu'nun en batısında yer alan Troya, coğrafi konumu nedeniyle kıtalar arasındaki ticaret ve bununla bağlantılı prestij malların taşınması ve transferinde rol oynamıştır¹⁵. Son Tunç Çağı'nda Gelibolu Yarımadası ve Troas Bölgesi'nde yer alan yerleşimler bunun önemli bir göstergesidir. Bu durum Çanakkale Boğazı'nın girişinde ve iki kıta arasında önemli bir konumda yer alan Troya'nın, bir kültür alanının son istasyonu değil, kültürel etkileşimin ve ticaretin bir ana istasyonu olduğunu göstermektedir¹⁶. Burada doğrudan bir ekonomik-sosyal sınırdan söz etmek doğru değildir. Çünkü toplumlari birbirinden ayıran sınır çizgileri yoktur. Troya o günün iki dünyası diyebileceğimiz Avrupa ve Anadolu arasında hem bir sınır hem de bir geçiş noktası olarak kabul edilmelidir¹⁷. Çünkü bu dönemde Ege Bölgesi'nden Orta Avrupa'ya uzanan bir ticareten söz etmek mümkündür¹⁸ (Harita 1).

Bugüne kadar yoğun şekilde araştırılan ve Troya'da Miken etkisini gösteren en önemli maddi kültür buluntuları seramiklerdir. Bunlar kısmen Miken benzeri yerli üretim ürünü olsalar da Troya, Ege ticaretinde rol oynayan ve Miken çanak çömleklerine özel ilgi duyan Anadolu'daki pek çok yerleşim alanının başında gelmektedir¹⁹. Bu veriler, Troya'da ele geçen zengin silah üretim teknolojisi, savaş hendeği ve güçlü surlarla birleştiğinde kılıç üretiminde de bir Miken etkisi olabileceğini göstermektedir. Çünkü bütün bunlar karşılıklı bir etkileşimin yanı sıra burada bir savaş olduğuna bizi inandırır²⁰. Bu nedenle de bulunan her veriyi antik kaynaklar ışığında da değerlendirmek büyük önem taşımaktadır²¹. Hitit yazılı kaynakları Son Tunç Çağı boyunca Batı Anadolu'da pek çok 'savaşa' işaret eder²². Savaşların bu dönemde temel nedenlerini ortaya koymak zor olsa da savaşların yaşandığına dair arkeolojik kalıntıların birçoğu günümüze kadar ulaşmaktadır²³. Böylesi güçlü belgelerle savaşa işaret edilen bir dönemde ve Yunan Anakarası ile Hitit arasında bir sınır görevi gören Troya'da, kılıcın ne kadar önemli olduğunu görmemek mümkün değildir.

Hititler ve Mikenler arasında anlaşmazlıklar ve sınır kavgaları yaşandığına dair çok fazla kanıt olsa da iki taraf arasında mevcut Hitit kaynaklarına göre sadece iki askerî savaş gerçekleştiği bilinmektedir. Fakat bu karşılıklı saldırı ve savaş haline rağmen Anadolu'daki Miken silahları için çok az arkeolojik kanıt vardır²⁴. Bunun nedeni ise Anadolu'da Tunç Çağı mezarlık alanlarının halen yeterince kazılmamış olmasıdır. Elbette burada en önemli konumda bulunan ve birçok buluntusunda Miken etkisi görülen Troya, Tunç Çağı mezarlığı tespit edilmeyen ve bu konuda en büyük eksikliğe neden olan yerleşim alanıdır.

Şu ana kadar Blegen tarafından Troya'da kazısı yapılan az sayıdaki Son Tunç Çağı mezarı ve Beşik Mezarlığı dışında Tunç Çağı'na ait bir mezarlık bulunamamıştır. Beşik Mezarlığı'ndaki

15 Athanassov-Krauss-Slavčev 2012, 6.

16 Hänsel 2003, 109.

17 Easton-Hawkins 2002, 75-109.

18 Harding 2011.

19 Benzi 2002, 344.

20 Korfmann 2001b, 64-78.

21 Benzi 2002, 385.

22 Walkins 1986, 52, note 13.

23 Molloy 2012, 89.

24 Benzi 2002, 384.

bronz külçeler, baltalar ve kılıçlar da geniş bir dönemi yansıtmaktadır. Buradaki bazı buluntular ise Ege menşelidir²⁵. Bu buluntuların Miken kökenli olması muhtemeldir.

Kılıçların kökeni kadar ortaya çıkışları ve bu süreçteki kullanım alanları da tartışma konusudur. Metalürjinin Ege Bölgesi'ne nereden geldiği tartışma konusu olsa da özellikle kılıç için ham maddenin işlendiği ve teknolojik anlamda üstün nitelikli ürünlerin ortaya konulduğu yer Ege'deki yerel üretim alanlarıdır²⁶.

Kalkolitik Çağ'ın sonu ile birlikte Girit'te görülen metal aletler Erken Minos Dönemi'nde bir artış gösterir. Bu dönemden itibaren de savaşların temel öznesi olan erkeklerle birlikte bazı nesnelere gömülmüştür²⁷. Girit'teki Erken Tunç Çağı erkek mezarlarında ele geçen hançerler, bu objelerin erkek ile özdeşleştirildiğini gösteren ilk buluntulardır. Branigan tarafından kaleme alınan "Girit'in Erken Bronz Hançeri" isimli makalesinde, hançerin önce kılıca ve ardından öldürücü bir savaş aletine nasıl dönüştüğünün ilk izlenimleri edinilebilir²⁸. Bu yönüyle bakıldığında silah, saldırganlık ve savaş Tunç Çağı toplumlarının bir parçası gibi görünmektedir²⁹.

Orta ve Geç Tunç Çağı'nda ele geçen bazı kılıç tipleri ve özellikle değerli süslemelerle özel hale getirilen kabzalarının üretimi sınıfsal farklılığın da bir göstergesidir. Yöneticilerin veya rütbeli seçkin kişilerin değerli malzemeden üretilen kılıçlara sahip oldukları söylenebilir. Otorite ve statü sembolü haline gelen kılıçlar aynı zamanda bir mezar hediyesiydi çünkü ölümden sonraki yaşamda da sahibinin sosyal statüsünün sembolüydü. Graziadio'nun, bunların işlevsellikten çok birer sanat eseri oldukları yönündeki kesin kanısı ise yoruma açıktır³⁰. Kılıç ne kadar değerli objelerle süslü olsa da onu yanında taşıyan kişinin birincil silahı olup olmadığı konusu etnoarkeolojik açıdan araştırılmalıdır. Fakat bizim düşündüğümüz gibi hem silah hem de sanatsal bir obje olduğu fikrini ileri sürenler de³¹ bazı kabza başlarının ahşap üzerine altın plaka süslemeli olduğunu söyleyen araştırmacılar da vardır³².

Askerî bir ihtiyaç olan kılıç, aynı zamanda seçkin ve rütbeliler için bir ayırım yaratmıştır. Ele geçen birçok kılıcın sanatsal işçilikle üretildikleri görülür. Fakat özellikle mezar hediyesi olarak bırakılan bu kılıçlara bakarak kılıcın belli bir zümreye ait olduğunu ve sadece onların kullandığını söylemek doğru bir yaklaşım değildir. Nitekim mezar hediyesi dışında kalanların daha sonra eritildiği fikri her zaman değerlendirilmelidir. Çünkü mezarlarda ortaya çıkan birkaç sade kılıcın dışında hepsinin kabzalarında altın, gümüş, fildişi veya mermer malzemeler kullanıldığı bilinmektedir. Fakat burada özel bir üretimi veya kullanımı ileri sürmek için birbirine benzemeyen ürünlerden söz etmek gerekir³³. Halbuki bu çalışmada ele aldığımız Troya kılıç kabza başları ve diğer yerlerde ortaya çıkan fildişi ve mermer kabza başlarının birbirine çok benzediği görülmektedir. Fildişi daha değerli bir ürün olduğundan üretilen kabza başları için

25 Mee 1998, 144.

26 Renfrew 1967, 15; Tzachili 2008, 7-34.

27 Nakou 1995, 6-7.

28 Branigan 1967, 212-215.

29 Branigan 1999, 87-88.

30 Graziadio 1991, 405-406.

31 Kellenbarger 2018, 24.

32 Karo 1930, 98.

33 Harell 2014, 4.

bir özel üretimden söz etmek mümkün olsa da mermer örnekleri için ancak fildişi ürünlerin taklidi diyebiliriz. Özellikle Son Tunç Çağı'nda Troya'da sıklıkla rastladığımız metal taklidi seramik kaplar gibi³⁴ mermer kabza başlarının da fildişi kabza başlarının taklidi olduğu şeklinde bir yorum yapılabilir.

En ilkel kabilelerden bu yana yöneticilerin prestij nesnelere sahip oldukları bilinmektedir. Metalin insan üzerindeki öldürücü etkisinin artması, kılıcı özellikle Orta ve Son Tunç Çağı yöneticilerinin en görkemli prestij nesnesi haline getirmiştir. Kılıçlar üzerinde son döneme kadar kullanım ve aşınma izleri üzerine yeterli araştırma ve deneysel arkeoloji çalışmalarının yapılmamış olması, bu konuda söz söyleyen bilim insanlarını kendi görüşlerini hâkim görmeye ve kabul ettirmeye teşvik etmiştir. Bu görüşler doğrultusunda Tunç Çağı silahlarının savaşların çıkarılmasında üstlendiği rol efsanelerle gölgelenmiş gibi görülmektedir. Bu nedenle metalürji açısından değerlendirilmesi gereken bir diğer konu kılıçların kullanım alanlarının son araştırmalar doğrultusunda yeniden değerlendirilmesidir. Çünkü bazı araştırmacılar bronz silahların savaş için uygun olmadığını ve daha çok ritüel amaçlı olduklarını iddia etmişler³⁵. Fakat bugün yapılan araştırmalar, özellikle uygulamalı arkeoloji yöntemleriyle yapılan yeni deneyler, antik dönemdeki yöntemler ve metal oranlarıyla üretilen Tunç Çağı silahlarının ne kadar etkili olduğunu ortaya koymuş³⁶, kılıçların törensel mi yoksa işlevsel mi oldukları tartışması da böylelikle ortadan kalkmıştır.

Orta ve Geç Tunç Çağı kılıçları üzerinde silahların kullanımı ve aşınma izleri ile ilgili detaylı uygulamalı arkeoloji çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmalar içerisinde bronz kılıçların nasıl tutulduğu ve kullanıldığı, etkili bir şekilde kullanabilmek için ne kadar süre eğitim gerektiği, bıçak temaslarının kılıç üzerindeki etkisi, kılıç ustalarının dövüşürken vücutta hedef aldığı bölgeler dâhil birçok veri ve analiz yer almaktadır³⁷. Bu çalışmalarda deneysel arkeolojinin yanında metal analiz çalışmaları da yapılmıştır. Bu denli detaylı araştırmaların yapılmasında ise elbette ki Tunç Çağı savaşları ve silahları üzerinde daha önce yapılmış çalışmaların büyük etkisi vardır³⁸.

Örneğin kılıç kabzaları konusunda yapılan birçok çalışmada önemli tespitler yapılmıştır. Kılıcın kabzası ile namlusu arasında yer alan siper kısmı, elin namlunun keskin kısmına kayıp yaralanmasını engellerken, aynı zamanda karşı taraftan gelen darbelerle karşı da savaşçının elini korur. Çünkü kabzayı tutan elin güvenliği önemlidir. Hem kılıcın elden düşmesini engellemek hem de ele gelen darbeleri önlemek için kabza başları yapılmıştır. Yani kabza başının iki önemli görevi vardır. Birincisi kılıcın kayıp düşmesini engellemek, ikincisi ise darbelerle karşı eli korumaktır³⁹.

Sandars ve Molloy gibi konunun önemli uzmanları Tunç Çağı kılıçları hakkında önemli ve ayrıntılı çalışmalar yapmış olsalar da konunun toplumsal açıdan değerlendirilmesi için daha

34 Korfmann, 2001e, 403.

35 Neustupny 1998, 27-30.

36 Kristiansen 2002, 319-332; Hermann-Dolfini-Crellin vd. 2020, 1040-1083.

37 Hermann-Dolfini-Crellin vd. 2020, 1040.

38 Dolfini-Crellin-Horn vd. 2018; Horn-Kristiansen 2018; Kristiansen-Larsson 2005; Molloy 2017; Molloy 2010; Vankilde 2013.

39 Sandars 1963, 117.

fazla çalışmaya ihtiyaç vardır. Özellikle silahların mı politikaya yön verdiği yoksa politikanın mı silahı güçlendirdiği konusu geniş kapsamlı çalışılmalıdır. Ya da kılıçlar önce prestij sonra askerî amaçla mı kullanıldı veya askerî amaçla kullanımının yaygınlaşması mı onu bir prestij ürünü haline getirdi soruları daha ağırlıklı tartışılmalıdır. Kısacası kılıcı bir statü veya savaş ürünü olarak ele almak yerine toplumsal, doğal ve teknolojik gelişmelerle bir bütün olarak ele almak, çok yönlü olarak değerlendirmek ve bugüne kadar yapılan çalışmalardan bir dayanak noktası oluşturularak kılıcın toplumsal değişime olan etkisi ve Troya'nın da bir üretim merkezi olup olmadığı üzerinde durmak daha yerinde olacaktır.

Sonuç olarak, Batı Anadolu'da Miken etkisinin yoğun olarak görüldüğü en önemli yer kuşkusuz Troya'dır⁴⁰. Miken etkisi elbette Troya ile sınırlı kalmamış ve Anadolu ile Karadeniz'in içlerine kadar yayılım göstermiştir. Fakat Karadeniz'e ulaşmanın en kolay yolu olan Boğazlar ve Boğazlar üzerindeki Troya hakimiyeti düşünüldüğünde bu ticaretin Troya ve Troya'nın ara ticaret istasyonları diyebileceğimiz Maydos gibi boğaz kıyası yerleşimleri aracılığı ile yapıldığı söylenebilir. Özellikle Basedow'un, Beşiktepe Mezarlığı'nda çıkan buluntular ile Karadeniz arasında bir bağlantı kurmaması⁴¹ Troya'da ele geçen bu kabza başlarından iki örneğin Maydos'ta bulunması ve Son Tunç Çağı'na ait benzer kılıçlara Trakya'da da rastlanması bu düşüncüyü güçlendirmektedir⁴². Kısacası diğer birçok örnekte olduğu gibi Miken kökenli bu kabza başlarının da ticaretin güçlü merkezlerinden biri olan Troya'da üretilmesi ve buradan ticaretinin yapılması varılacak bir sonuçtur.

Bir Yerel Üretim Ürünü Olarak Troya Kılıç Kabza Başları

Troya'da metal analiz çalışmaları ve ham madde yatakları konusunda araştırmalar yapılmıştır⁴³. Fakat savaş ile ilişkilendirilen Troya gibi bir yerde Orta ve Son Tunç Çağı savaş aletleri ile ilgili yeterli araştırma yapılmış değildir. Bu nedenle de önemli bir sayıya ulaşan Troya'nın kılıç kabza başlarından yola çıkarak yeni değerlendirmeler yapılmalıdır. Bu değerlendirmeler yapılırken de diğer birçok çalışmada yapıldığı gibi Tunç Çağı kılıçlarının tipolojisi üzerinde durmak yerine Troya gibi önemli bir kentte kılıç üretimi yapıp yapılmadığı tartışılmalıdır. Troya tarihi açısından kılıcın önemi ve buluntuların savaş, ticaret, kültürel etkileşim ve teknolojik gelişmeler hakkında bize sundukları üzerinde durulacaktır.

Bundan dolayı Troya kazılarının başından bu yana çok sayıda ele geçirilen ve her dönem farklı şekillerde değerlendirilen kılıç kabza başlarının 2019 yılında bulunan örnekle birlikte yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir (Resim 1). Son dönem Korfmann kazılarında bulunan örneklerle birlikte ilk olarak at arabalarına ait aplikasyonlar şeklinde değerlendirilen ve bu değerlendirme yapılırken de kılıç kabza başları ile olan benzerlikleri vurgulanan⁴⁴, fakat daha sonra Pieniazek tarafından yapılan değerlendirme⁴⁵ sonucu kullanım alanları ile ilgili şüphe kalmayan bu kabza başları, Çanakkale Boğazı'nın karşı kıyısında yer alan ve Troya etkileri net

40 Mountjoy 1998, 35.

41 Basedow 2000, 164.

42 Harmankaya 1995, 222-223, 239.

43 Pernicka 2001, 369-372.

44 Korfmann-Zidarov 2006, 678-690.

45 Pieniazek 2020, 862-864. Taf. 13, 14, 30.

bir şekilde görülen Maydos Kilisetepe’de ele geçen son dönem örnekleri⁴⁶ ile birlikte kılıcın tipolojisinden ziyade kullanım alanları, ticareti ve ticaret güzergâhları ile ilgili detaylı bilgiler verebilecektir.

Kılıç, özellikle MÖ 2. ve 1. binde, tarihi olaylara yön veren bir nesne haline gelmiştir. Bu nedenle de toplumsal olayların, savaşların ve kültürel üstünlüklerin temel argümanlarından biri olarak görülmüştür. Fakat kılıcın ortaya çıkışı, ilk olarak nasıl kullanıldığı ve kullanılan ham madde yatakları önemli bir sorun gibi görünür⁴⁷. Akdeniz ve Ege toplumlarının deniz ticaretinin de etkisiyle yüksek bir kültüre ulaşmaları, zenginliğini korumanın ve deyim yerindeyse başka toplumlar üzerinde elde ettikleri sömürünün devam etmesi savaşlara bağlıydı. Bu durumda da yakın dövüşün simgesi haline gelen kılıç artık büyük önem taşıyordu. Ege ve Akdeniz bölgesinde MÖ 12. ve 11. yüzyıla tarihlenen buluntular çeşitlilik, kalite ve miktar açısından olağanüstüdür ve bu durumu desteklemektedir⁴⁸.

Özellikle Ege’de üstünlük kurmak amaçlı savaş ve şiddet Tunç Çağı boyunca devam etmiş ve bu çağın sonunu da getirmiş gibi durmaktadır. Bu dönem için savaş tarihini değiştiren iki önemli unsur varsa bunlar at ve savaş arabaları ile kılıcın efektif bir şekilde kullanılmaya başlanmasıdır⁴⁹. Harding de kılıcı Tunç Çağı’nın en önemli icadı olarak görmektedir⁵⁰.

Tunç Çağı’nın en önemli merkezlerinden biri olan Troya’da günümüze kadar Tunç Çağı’nın en önemli buluşu diyebileceğimiz ve çağların kaderini değiştiren savaş araçlarından en önemlisi olan kılıçlardan bütün olarak korunagelen bir örnek yoktur. Bilindiği gibi Troya üst üste kurulan on yerleşim alanından meydana gelen bir höyüktür. Üst üste kurulan ve her kurulduğunda bir önceki kentten kalan malzemeyi kullanan Troyalılar, özellikle çağın en değerli metali olan tuncu yeniden üretime katmak için eritmiş olmalıydılar. Bu nedenle de sadece eski yerleşimin üzerine yeni bir yerleşim kuran insanların ulaşamadığı az sayıda buluntu günümüze ulaşabilmiştir. Kısacası tekrar tekrar eritilip kullanıldığını bildiğimiz metal silahların kentte yapılan kazılar sırasında yeterince bulunmaması doğal bir durumdur. Fakat burada sözünü ettiğimiz, kırıldıktan sonra değiştirilen ve ikinci kullanımı mümkün olmayan veya eritilmek üzere geri dönüştürülen kılıçlardan sökülen bazı parçalar sayesinde özellikle öldürücü bir silah olan uzun Ege kılıçlarının, Troya’da kullanıldığını artık kesin olarak biliyoruz. Hatta daha sonra sözünü edeceğimiz yarı işlenmiş bazı ürünlerden yola çıkarak Troya’da bir kılıç atölyesinin varlığından da söz etmek mümkündür (Resim 2)⁵¹. Nitekim kılıç kullanımına işaret eden ve özel yapım kılıçların varlığını ve Tunç Çağı’nın başından itibaren metalürji alanındaki teknolojiyi gösteren önemli veriler ve buluntular ele geçmiştir⁵².

46 Bamyacı-Başaran Mutlu 2021, 65-82.

47 Pernicka 2001, 369-372.

48 Harding 2011, 197.

49 Kellenbarger 2018, 1.

50 Harding 2011, 194.

51 Troya’da yarı işlenmiş bu ürünler ilk olarak Pieniazek tarafından değerlendirilmiş ve bunların yerel üretimin bir göstergesi oldukları vurgulanmıştır. Bk. Pieniazek 2020, 864. Taf. 30: 3.

52 Troya’da İlk Tunç Çağı’ndan itibaren metalin işlendiği, alaşımların yapıldığı bilinmektedir. Özellikle Troya ve Beşiktepe kazılarında ortaya çıkarılan buluntular ve metal döküm teknolojisinin gelişmişliğini gösteren “kalıplar” önemlidir. Bk. Schliemann 1874, Taf. 21 (No: 585), 22 (No: 592), 34, 69, 82 (No: 1740), 83 (No: 1754), 90, 93, 98, 132 (No: 2726), 133 (No: 2660), 135, 136, 148, 192-194, 201, 204; Schliemann 1881, 482-484, 530-531,

Tunç Çağı kılıçları ve kılıçların yayılım alanlarının konuşulduğu, önemli tespitlerin ve yayınların yapıldığı bir dönemde, Troya 2019 yılı kazılarında ele geçen bu yeni örnek, iki kıta arasında kültürel ve ticari geçiş noktası olan Troya özelinde bu konunun yeniden değerlendirilmesi gerektiğini göstermiştir. Daha önceki buluntularla birlikte toplam 21 adet olarak tespit edilen kabza başları, Tunç Çağı kılıç yoğunluğu içerisinde bu türden ele geçen hiç de azımsanmayacak bir sayıdır. Bunların önemli bir konuma sahip olan Troya gibi bir yerde bulunması, 2019 yılında ele geçen örneğin Son Tunç Çağı kalesinin Güney Kapısı'nın hemen dışında, aşağı kente giden olası bir yolun olduğu yerde çıkması⁵³ ve özellikle karşı kıyısında yer alan Maydos Kilisetepe'de de aynı döneme ait benzer iki parçanın varlığı⁵⁴ buluntuyu daha da özel kılmıştır. Özellikle Beycesultan'da bulunan 79 taş objeden birçoğunun da beyaz mermer veya kireçtaşından kılıç kabza başları olması⁵⁵ Anadolu'da ve özellikle de Troya'da bu kabza başlarının yarattığı etkinin daha büyük olması gerektiğini göstermektedir (Resim 3).

Burada önemli olan aşağı şehirde de örneklerine rastlanan ve bu kadar yoğunlukta ele geçen kabza başlarının Troya'ya nasıl geldiği veya Troya'da üretilip üretilmediği konusu ile birlikte Tunç Çağı'nın en değerli ürünü olan kılıçların ticareti ve sevki için Troya'nın güvenli bir merkez olup olmadığının tartışılmasıdır.

Bu yönüyle bakıldığında da deniz aşırı ticaretin önemli merkezlerinden biri olan Troya'da daha önce zikrettiğimiz üzere bir kılıç üretim atölyesinin varlığı söz konusu olabilir⁵⁶. Çünkü Kastamonu ve Boğazköy örneklerinden yola çıkarak Anadolu için yerel kılıç üretimi fikrini öne süren Ünal'ı⁵⁷, Balıkesir ve Bodrum'dan gelen örneklerden yola çıkan Yalçıklı da desteklemiştir⁵⁸. E. H. Cline Hattuşa'da ele geçen ve üzerinde Tuthaliya tarafından Fırtına Tanrısı'na adandığı yazılı olan kılıçtan yola çıkarak Ege B Tipi kılıç özelliklerini yansıttığını ve bunun Yunan Anakarası'ndan gelmediyse Batı Anadolu'da bir üretim merkezi ve atölyenin olması gerektiğini söyler⁵⁹. Cline, olası atölyenin olabileceği yerler arasında Milet, İzmir ve Panaztepe'yi saymıştır⁶⁰. Hansen ise bu kılıcı Troya Savaşı'nda Hititlerin Troyahlara yardım ettiklerine dair bir kanıt gibi gösterir⁶¹. Fakat günümüzde bu kılıcın Tuthaliya Dönemi'nde MÖ 1430 dolayında meydana gelen Assuwa isyanı ile ilişkili olduğu kabul edilmiştir⁶². Burada bizim için önemli olan ise Yunan Anakarası ile Anadolu arasında kurulan her bağlantının Troya üzerinden yapıl-

538, 556, 566, 673; Schliemann 1884, 105; Dörpfeld 1902, 324, 344-348, 368, 395-396; Schmidt 1902, 227-228, 246, 248-251, 256, 265-267; Blegen-Caskey-Rawson vd. 1950, Taf. 358; Blegen-Caskey-Rawson 1951, 234; Blegen-Caskey-Rawson 1953, Taf. 297.

53 Aslan 2022, 103-112.

54 Bamyacı-Başaran Mutlu 2021, 65-82.

55 Mellaart-Murray 1995, 121, 176-184.

56 Pieniazek 2020, 864.

57 Ünal-Ertekin-Ediz 1991, 46-52; Ünal 1999, 20-226.

58 Yalçıklı 2006, 39.

59 Cline 1996, 139.

60 Cline 1996, 140.

61 Hansen 1994, 214.

62 Cline 1996, 140.

masıdır. Çünkü Assuwa ülkesi içerisinde sayılan 22 kentten biri de Troya (Taruisa-Wilusa)'dır⁶³. Bu nedenle Troya'da ortaya çıkan bu buluntular da tıpkı Troya'nın yerel üreticileri tarafından üretilen Miken tarzı seramikler gibi bir yerel üretim ürünü olarak düşünülebilir.

Daha önce de belirtildiği gibi mezar hediyesi olarak sunulan kılıçların günümüze ulaştıkları düşünüldüğünde Troya'da sadece Blegen kazıları sırasında küçük bir alanda bulunan Son Tunç Çağı nekropol buluntuları ise yeteri kadar veri sunmamaktadır⁶⁴. Bu durum konuyla ilgili çalışma yapan Pieniasek tarafından da dile getirilmiştir⁶⁵. Nitekim Beşiktepe Mezarlığı hem azımsanmayacak metal buluntuları hem de burada çıkan bıçaklar ile Troya'da daha önceki kazılarda ortaya çıkarılan bıçaklarla olan benzerliği yönünden bu durumun en açık göstergesidir⁶⁶. Beşiktepe Mezarlığı'nda çıkan 15,5 cm boyundaki bir bıçak⁶⁷ bu konudaki düşüncelerimizi destekler niteliktedir. Burada bulunan buluntuların daha fazlası olduğu da görülmüştür⁶⁸.

Troya'da ele geçen Siana bıçakları içerisinde değerlendirilen 31,7 cm uzunluğunda bir bıçak⁶⁹ burada metalurjik gelişmişliğin anlaşılması açısından önemli bilgi sunmaktadır⁷⁰. Troya VII Dönemi'ne ait olan bu bıçağın kabza başı Buchholz tarafından yapılan çizimde, tıpkı söz ettiğimiz kabza başları şeklinde topuz olarak gösterilmiştir⁷¹. Orijinal hali Schmidt tarafından yayınlanan bıçağın üzerinde böyle bir topuz yoktur⁷². Buchholz'un bu kabza başını Sandars'ın çalışmasında yer alan 4. tip bıçak grubuna dayandırarak çizdiği anlaşılmaktadır⁷³. Bu benzerliği Sandars'ın yayınında açıkça görebiliriz⁷⁴. Ayrıca yine Sandars'ın çalışmalarına atf yapan Buchholz, bu bıçakların Girit, Yunan Anakarası, Kıbrıs ve Troya'da bulunduğunu vurgulamıştır.

Troya kronolojisinden faydalanılarak tarihlenebilen Siana bıçakları gibi, ortaya çıkan kılıç kabza başları için de tarihlenmenin yeniden yapılması mümkündür. Çünkü kılıç önemli bir coğrafi ve kronolojik kıstastır⁷⁵. Özellikle 2019 yılı kazılarında ele geçen kabza başının bir tabaka buluntusu olması bu açıdan önemlidir⁷⁶.

63 Gutterbock 1986, 39-40; Latacz 2002, 1102-1122; Starke 2002, 34-45.

64 Blegen-Caskey-Rawson 1953, 370-394; Becks 2002, 296-299; Becks 2022, 6.

65 Pieniasek 2020, 862.

66 Basedow 2000; Troya ve Beşiktepe örnekleri için bk. Rohaček 2018, 70.

67 Akyurt 1998, 19; Basedow 2000, 123.

68 Basedow 2000, 124.

69 Rohaček 2018, 74.

70 Schmidt 1902, 256; Buchholz 1999, 475; Hänsel 2014, 134.

71 Buchholz 1999, 475, Abb. 83.

72 Schmidt 1902, 256, No. 6464.

73 Buchholz 1999, 382-383.

74 Sandars 1955, 181.

75 Semenenko 2019, 83.

76 Pieniasek de Korfmann dönemi kazılarında toplam sekiz adet kabza başının bulunduğunu, bunların sadece üç tanesinin tabaka buluntusu olduğunu ve Son Tunç Çağı tabakasına ait olduklarını söylemiştir. Bunlardan iki tanesi Geç Troya VI Dönemi, diğeri ise Troya VIIa tabakasında bulunmuştur. Pieniasek 2020, 863, Taf. 13: 3-5, Taf. 30: 3,5.

Troya'da bulunan kılıç kabza başları çoğunlukla Korfmann dönemi kazılarında ele geçmiştir (Resim 2-10)⁷⁷. Bunun muhtemel nedeni ise Troya VI ve VII katmanlarının Korfmann tarafından yoğunluklu olarak araştırılması ve bu dönemlere ait tabakaların daha yoğun şekilde kazılmasıdır. Korfmann ve Zidarov tarafından at ve savaş arabaları ile ilgili yapılan bir çalışmada bu buluntulara önemli bir bölüm ayrılmıştır. Bunların kılıç kabza başları ile büyük benzerlik gösterdikleri vurgulanmış olsa da at arabalarında kullanılan aplikasyonlar olacağı üzerinde durulmuştur⁷⁸. Bunların boyut ve şekil açısından değerli silahların kabza başları ile benzerlik gösterdiklerini belirtse de son dönem yapılan araştırmalar ve yeni buluntulara bakıldığında bunların savaş arabalarında kullanıldıkları yönündeki tespit yanlıştır.

Korfmann ve Zidarov tarafından bu kılıç kabza başlarından bugüne kadar iyi durumda 20 örnek bulunduğu belirtilmiştir⁷⁹. Pieniazek de çalışmasında bu sayının 20'nin üzerinde olduğunu söylemektedir⁸⁰. Bu sayı 2019 yılında ele geçen örneklerle birlikte 21'e çıkmıştır. Schliemann⁸¹, Dörpfeld⁸², Blegen⁸³ ve Korfmann kazılarında karışımıza çıkan bu buluntular hakkında ilk detaylı çalışmayı yapan Korfmann ve Zidarov yanlış bir değerlendirme yapsalar da diğer yerleşim alanlarında çıkan örnekler ile karşılaştırmalı tablo hazırlamış ve Anadolu için yayılım haritasını göstermişlerdir (Harita 2, Resim 3)⁸⁴. Bu konuda kesin bir kanıya varmayan Korfmann, sözü daha sonra yapılacak detaylı araştırmalara bırakmıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu konuda en doğru değerlendirme Troya'nın kesme taş eserleri konusunda yayın yapan Magda Pieniazek tarafından yapılmıştır. Söz konusu kılıç kabza başlarına ilişkin kısa bir değerlendirme yapan Pieniazek, çalışmasını katalog şeklinde hazırlamış olup çalışmada kılıç kabza başlarının fotoğraflarına ve detaylı çizimlerine yer vermiştir. Pieniazek, daha önce yapılan çalışmaların aksine özellikle başka bölgelerde *in-situ* olarak ele geçen kılıçlar üzerinde yer alan kabza başlarının, Troya buluntularının da kılıç kabza başı olduklarının kanıtı olduğunu belirtmiştir⁸⁵. Schliemann kazıları sırasında ele geçen ve bu kapsamda değerlendirilmeyecek kadar kaba, fakat form olarak bu kılıç kabza başlarını andıran örnekler de mevcuttur⁸⁶. Bu örneklerle bakıldığında da bu üretimin Troya'da çok daha erken dönemde başladığı öngörülebilir.

Troya'da ortaya çıkan kabza başları, yontma ve sürtmetaş endüstrisi teknikleri kullanılarak elde edilmişlerdir. Özellikle Korfmann dönemi kazılarında ele geçen ve yarı işlenmiş durumda olan kabza başı üzerinde yontma izleri açıkça görülmektedir (Resim 2)⁸⁷. Bir kısmı tabaka buluntusu olsa da ele geçen bu buluntuların tamamının Son Tunç Çağı'na ait oldukları anlaşılmaktadır. Özellikle 2019 yılında ele geçen örnek, diğer örneklerle kıyasla ana kalenin dışında aşağı

77 Korfmann 1994, 1-50; Korfmann 1995, 1-38; Korfmann 1996, 1-63; Pieniazek 2020, 862-865, Taf. 13, 14, 30.

78 Korfmann-Zidarov 2006, 687-688.

79 Korfmann-Zidarov 2006, 688.

80 Pieniazek 2020, 863.

81 Schliemann 1881, 672; Schliemann 1874, Taf. 137 (2708).

82 Dörpfeld 1902, 385, 398, Fig. 353-355, 385.

83 Blegen-Caskey-Rawson 1953, 131, Fig. 296 (33-2, 35-383).

84 Korfmann-Zidarov 2006, 687-688.

85 Pieniazek 2020, Taf. 13, 14, 30.

86 Schliemann 1874, Taf. 99 (2171).

87 Pieniazek 2020, Taf. 30: 3.

şehir bağlantı rampasının olduğu alanda bir yapı kompleksi içinde bulunmuş olması yönünden önemlidir⁸⁸. İnce grenli beyaz mermerden yapılan bu örnek, Maydos ve Troya'da daha önce ele geçen örneklerle karşılaştırıldığında Troya'dan çıkan beyaz mermerden üretilmiş diğer birkaç örnek dışında hepsinden daha ince bir işçiliğe sahiptir. Yakın formda bir örneğine Beycesultan'da rastlanan bu kabza başı büyük oranda sağlam ele geçmiştir. Tam olmayan bu kabza başı da diğer kabza başlarında olduğu gibi tekil bir buluntu olarak ele geçmiştir. Üst kısmı bombeli, altı düz konik formu olan ve karşılıklı perçin delikleri olduğu tespit edilen kabza başının % 50 oranında kırık olduğu ve kırılma sırasında perçin deliklerinin ve kabzanın oturduğu yuvanın da kırıldığı görülmektedir (Resim 1). Yuvarlak bir kabza yuvasına sahip olan kabza başının baş çapı 5,3 cm, baş cidarı 9 mm'dir. Kılıç sapının girdiği yuvanın iç çapı 1,5 cm, cidarı 6 mm'dir. Kabza başının ölçülebilen yüksekliği ise 3 cm'dir. Oldukça iyi işlenen bu kabza başı pürüzsüz ve kaliteli bir mermerden üretilmiştir. Fakat bu kabza başı ile önceki dönem kazılarında ele geçen kabza başlarını bir arada değerlendirmek gerekmektedir. Özellikle Korfmann dönemi kazılarında ele geçen birkaç örnek önemli bilgiler sunmaktadır. Bunlardan fildişi olan bir örnek, diğer mermer ürünlerin fildişi benzeri üretimler olduğunu göstermesi açısından önemlidir (Resim 10). Bütüne yakın ele geçen beyaz mermerden üretilmiş örnek ise Kydonia 46. Mezarda ele geçen ve Sandars'ın C Tipi kılıçları arasına yerleştirilen ince-uzun bronz kılıç üzerinde bulunan fildişi bir örnekle büyük benzerlik göstermektedir (Resim 9)⁸⁹. Bu benzerlikten yola çıkılarak ilgili kabza başı MÖ 1300'lere tarihlenebilir. Benzer örnekler Knossos'ta da rastlanmıştır. Tunç Çağı mezarlarında ortaya çıkarılan çok sayıda bütün kılıç üzerinde ele geçen bu buluntuların kabza başı oldukları konusunda herhangi bir şüphe kalmamıştır⁹⁰.

Buluntu olarak ele geçen bu kabza başlarına sahip kılıçların birçok yerde resmedildikleri de anlaşılmaktadır. Thebe'deki Rekhmire mezarında yer alan Mısır freskinde, Miken IV Şaft mezarında ortaya çıkarılan altın yüzük üzerinde, Knossos'ta bulunan ve MÖ 1500'lere tarihlenen bir mühürde, bir Mallia mührü üzerindeki atletik performansta kullanılan kılıçta, yine Miken V. Şaft mezarında MÖ 1500'lere tarihlenen bir mezar taşında resmedilen araba süren savaşçının elinde, Boğazköy'den çıkan MÖ 1350'ye tarihlenen bir seramik üzerinde resmedilen ve kıyafetlerinden yola çıkılarak Akhalı bir savaşçı olduğu söylenen askerin elinde, Atina'da bulunan MÖ 1450-1300 arasına tarihlenen mühür üzerinde savaşan iki askerin elinde, Naksos'ta bulunan MÖ 1200'lere tarihlenen mühür üzerinde ve daha bunlar gibi birçok örnekte resmedilen kılıç kabza başlarının bu formda oldukları görülmektedir⁹¹. Kabza başlarının bu şekilde üretilmesi Tunç Çağı kılıç ustalarının bir tercihi olmalıdır⁹². Bütün bu verilerden yola çıkan Hermann ve arkadaşları da tasarladıkları kılıçların neredeyse hepsinin kabza başlarını topuz şeklinde tasarlamışlardır.

Troya örneklerinin içinde üretim aşaması tamamlanmayan örnek dışında diğerlerinin bir süre kullanıldıktan sonra kırıldıkları anlaşılmaktadır. Hatta bazılarının üst kısmında açılan bir delik bunların ikinci kez başka bir amaç için kullanılmış olabileceğine işaret etmektedir (Resim 3, 5). Bazılarında özel bir işçilik sergilendiği açıkça görülmektedir. Yukarıda sözünü ettiğimiz

88 Aslan 2022, 103-112.

89 Pieniazek 2020, Taf. 13: 1, Taf. 30: 1.

90 Salimbeti 2022.

91 Salimbeti 2022.

92 Hermann-Dolfini-Crellin vd. 2020, 1044.

beyaz mermerden özel işçilikle üretilen örneğin yer aldığı kılıcın kabzasının da altın ve benzeri değerli metallere süslü olma olasılığı yüksektir (Resim 9). Fakat bizim için en önemli buluntu elbette yarı işlenmiş halde bulunan kabza başıdır. Korfmann dönemi kazılarında ele geçen bu örneğin tamamlanmamış olması burada yerel üretimin güçlü bir kanıtı olması açısından büyük öneme sahiptir. Çünkü böyle bir ürünün yarı işlenmiş halde ithal edilmesi düşünülemez (Resim 2). Bu ürünün Troya'da bulunmuş olması Troya için Miken taklidi ürünlere bir yenisini eklememiz anlamına gelmektedir.

Tunç Çağı Troya'sında kullanılan mermerin yerel mi yoksa ithal mi olduğu konusunda da elimizde bazı veriler mevcuttur. Özellikle Troya VI Dönemi'nde kullanılan mermerin Naksos ve Denizli kökenli olduğu söylenmiştir⁹³. Naksos'tan Troya'ya mermer geldiğinin tespiti ile bizim yukarıda değindiğimiz Troya ve Naksos'ta bulunan kabza başları arasındaki benzerlik birbirini destekler niteliktedir.

Boğazköy, Beycesultan, Panaztepe, Maydos gibi birçok yerleşim alanında ortaya çıkan⁹⁴ ve Troya'daki sayıları 20'yi aşan bu kabza başlarını artık nadir buluntular arasında saymak doğru değildir. Bulunan kabza başlarının hiçbirisi bir mezar hediyesi veya toplu olarak bir alanda bulunmamıştır. Bu yönüyle bakıldığında her biri tekil olarak ele geçen bu buluntu grubunun miktarı, üretim yoğunluğunu göstermesi açısından önemlidir. Nitekim diğer bölgelerde ele geçen bu tür kabza başlarına sahip olan kılıçlar çoğunlukla mezar hediyesi şeklindedir. Fakat bu buluntuların silah deposu olarak nitelenebilecek alanlarda da ele geçtiği örnekler vardır. Pieniasek tarafından söz edilen Sparta yakınlarındaki Aghios Vassilios'ta bir Miken sarayında çok sayıda kılıç, kabza başları ile birlikte bulunmuştur⁹⁵.

Genel olarak bakıldığında Tunç Çağı nekropolü tespit edilmediği için bir buluntu yetersizliğinden söz edilebilir. Burada önemli bir yoğunluk oluşturan büyük çoğunluğu mermer olan kabza başları, özellikle Troya'da ortaya çıkan Tunç silah üretim kalıpları, mızraklar, ok uçları, bıçaklar, kamalar ve kılıca yakın büyüklükte ve bazı araştırmacıların değerlendirmelerine bakıldığında bizce de kılıç olarak değerlendirilebilecek buluntular⁹⁶ ile birlikte ele alındığında Troya'da kılıç üretimi olup olmadığı konusunda bilgiler sunabilecektir.

Bu noktada önemli olan ise Troya'da bir yerel üretim atölyesi olup olmadığıdır. Bulunan kabza başları Ege kılıç tiplerinde kullanılanlarla benzer olsa da kökenlerini tam olarak belirlemek için kaynak analizleri yapmak gereklidir. Özellikle bugüne kadar Anadolu Tunç Çağı kılıçlarına yeteri ilgi gösterilmediği ortadadır⁹⁷. Bu nedenle Troya'dan çıkan kabza başlarını diğer yerleşim alanlarından çıkanlarla bir arada değerlendirmek özellikle Son Tunç Çağı ticaret ve üretim sistemi ile birlikte Troya'nın askerî yönünün de daha ayrıntılı şekilde ele alınması için bir fırsat sunacaktır.

93 Zöldföldi 2011, 201.

94 Detaylı bilgi için bk. Bamyacı-Başaran Mutlu 2021, 72.

95 Salimbeti 2022; Pieniasek 2020, 862.

96 Bonnet 1926, 72; Gernez 2007, 443.

97 Bu konuda yapılmış önemli çalışmalar için bk. Müller Karpe 1994; Ünal-Ertekin-Ediz 1991, 46-52; Ünal 1999, 207-226; Yalçıklı 2006, 29-41; Genz 2017, 85-103.

Sonuç

Troya'da ele geçen kılıç kabza başları her ne kadar Sandars'ın Ege kılıçları için yaptığı tipoloji içerisinde yerini alsada şu ana kadar ele geçen örneklerin yoğunluğu Troya'da kılıç üretimine işaret eder niteliktedir. Batıda Miken ile doğuda Suriye-Levant ve Hitit arasında Son Tunç Çağı için önemli bir geçiş noktası ve güç merkezi olan Troya hem ham madde geçiş güzergâhı hem de son ürünlerin güvenli bir ticaret merkeziydi. Bu tür kılıç kabza başlarının dağılımına bakıldığında buradaki yoğunluk Troya'nın kılıç ticareti veya üretimi açısından önemli bir merkez olması gerektiğine işaret etmektedir. Ege ve Anadolu etkilerinin kesiştiği doğal coğrafi sınır bölgesinin en güçlü kenti olan Troya, aynı zamanda deniz ticaretinin kıyı hattındaki önemli merkezlerinden biriydi⁹⁸. Bu sayede yerel üreticiler her zaman olduğu gibi ithal ürünleri kolayca elde edebilmiş ve taklitlerini yapabilmış olmalıydılar. Metal taklidi çanak çömleklerin yanı sıra, Miken çanak çömleklerinin yerel üretim örnekleri bunun önemli bir göstergesidir. Kılıç kabza başları Troya'nın bu yönüne ışık tutacak yeni argümanlar sunabilecektir. Özellikle Korfmann kazıları sırasında ele geçen ve yarı işlenmiş halde bulunan örnek⁹⁹ bütün söylediklerimizi kanıtlar niteliktedir (Resim 2). Sadece bu örnekten dahi yola çıkarak burada bir üretici olduğunu söylemek mümkündür.

Batı Anadolu'da Miken etkisinin yayılım alanı tartışmaya ve aynı zamanda yeni bulgular ve kazı alanlarına bağlı olarak yeni değerlendirmelere açık bir konudur. Troya'da Miken etkisi tartışmasız kabul görse de çoğunlukla bu etki aynı bulgular ve buluntular üzerinden değerlendirilmiştir. Doğu-Batı arasında yaşanan büyük bir savaş ile anılan Troya'da ele geçen Son Tunç Çağı kılıç kabza başları, Mikenlerle kurulan ilişki açısından yeni bir argüman olabilecek niteliktedir.

Fakat bunları sadece Miken ile ticaret ürünü olarak değerlendirmememiz gerekir. Troya gibi dönemin güç merkezlerinden olan bir kentin, her konuda Mikenlere öykündükleri şeklinde yorum yapmak doğru olmaz. Çünkü Troya, dönemin güç dengeleri içinde önemli bir yere sahiptir. Kılıç ticareti yapabilmiş olacağı gibi önemli metalürjik bir geçmişe sahip olması ve bu teknolojiye ait verilerin bulunması, ticari ürünlerin benzerlerini kendi atölyelerinde yaptıklarını da göstermektedir. Aynı bağlamda, Maydos'ta ortaya çıkan kılıç kabza başlarının, bu yerleşimin doğrudan Miken hâkimiyet alanında olduğunu işaret ettiğini veya ürünlerin Miken örneklerine öykünülerek yapıldığını ileri sürmek yerine¹⁰⁰, Mydos örneklerinin daha yakında yer alan güç merkezi Troya'nın etkisi ile üretildiklerini veya Troya'dan gelme olduklarını düşünmek daha doğru olacaktır. Troya'da ortaya çıkan örneklerin yoğunluğu bunu daha iyi göstermektedir.

Daha önce de değindiğimiz gibi mezar buluntuları bu konuda en önemli verileri sunmaktadır. Özellikle Batı Anadolu'da sık olarak ortaya çıkan pithos mezarlardan çıkan Miken tarzı kaplar yerel yöneticilerin Mikenlere öykünmesi şeklinde yorumlanmıştır¹⁰¹. Bu düşünce elbette haklı bir düşüncedir. Fakat ürünlerin çoğunlukla Miken sitilinde yerel üretim oldukları da unutulmamalıdır¹⁰². Troya'da bu türden pithos mezarlar bulunmasa da Batı Anadolu'daki birçok yerleşimin¹⁰³ yanı sıra Troya etki alanı içerisinde Tunç Çağı limanı olan Beşik Koyu'ndaki Beşik Tepe oda mezarında kremasyon gömününün yer aldığı gri minyas kabı ve ele geçen Miken kökenli kılıç önemlidir¹⁰⁴. Fakat

98 Korfmann 2001d, 355-365; Lülleci 2007.

99 Pieniasek 2020, Taf. 13: 3, Taf. 30: 3.

100 Bamyacı-Başaran Mutlu 2021, 75.

101 Özgüç 1948, 15-30.

102 Gür 2013, 14.

103 Halkapınar, Düver, Çerkes Sultaniye, Pitane, Panaztepe ve Dereköy gibi yerler. Bk. Bamyacı-Başaran Mutlu 2021, 75.

104 Basedow 2000, 126.

bu durum mezarın Anadolu'lu bir yerel yöneticiye ait olduğu savını desteklemez. Bunun ticaret veya savaş sırasında ölen bir Mikenli olma olasılığı göz ardı edilemez. Görüldüğü üzere Troya'nın bir üretim merkezi olabileceği fikri birçok düşünceyi yeniden değerlendirmemize yol açmaktadır.

Troya ve Maydos'ta ele geçen kılıç kabza başlarının çoğunlukla özenli bir işçilikle yapılmış olmaları, özel bir amaç için yapılmışlar hissi yaratsalar da sadece kent merkezinde işlevini yitiren bu yoğunlukta kabza başının ele geçmiş olması bir seri üretime işaret etmektedir.

Bu kabza başlarını fildişi ve daha değerli metallerin taklidi şeklinde düşünsek de bunlar sadece süsleme amaçlı değillerdir. Yapılan bazı çalışmalar, kılıca hareket kabiliyeti vermek ve ağırlık dengesini sağlamak amaçlı olduğunu da gösterir¹⁰⁵. Hem kılıcın elden kayıp düşmesini engelleyen hem de saydığımız bu özellikleri içinde barındıran bu ürünün, işlenmesi zor olan mermerden üretilmesi araştırmacıları özel kullanım ürünü olduğunu düşünmeye itmektedir. Hitit metinlerinde her ne kadar dinî törenlerde kullanılan dağ kristali ve başka maddeden yapılmış kılıç kabza başlarından söz edilse de¹⁰⁶ bu yoğunlukta mermer kabza başının sadece ritüel amaçlı kullanılan kılıçlarda olma olasılığı yoktur.

Troya sadece Son Tunç Çağı'nda değil kurulduğu dönemden itibaren ticaret potansiyeli olan ve özellikle deniz taşımacılığının ortaya çıktığı ilk dönemden itibaren Anadolu'nun batı ucunda birçok bölge ile ticaret bağlantısı kuran bir merkezdir¹⁰⁷. Elbette bu buluntuların kökeni Miken'dir. Troya'da bulunan diğer Miken ürünleri gibi Miken ile kurulan yakın ilişkinin göstergeleridir. Fakat daha önce de özenle belirttiğimiz gibi zengin bir ticaret ağı ve üretim merkezi olan Troya, bu ürünü de atölyelerinde ustalıkla üretmiştir. Bu neden Troya'nın yakın çevresinde yer alan yerleşimlere Troya'dan gitmiş olma olasılığı yüksektir. Diğer yerleşimlerde ortaya çıkan kabza başlarının Troya üretimi olup olmadıklarını anlamamız çok zordur. Fakat ticaret ürünü dahi olsalar bu ticaretin Troya üzerinden olduğu düşüncesi daha yakındır.

Kısacası kılıçların bir bütün olarak ele geçtiği en önemli yerler olan mezarların Troya'da henüz ortaya çıkmamış olmasına rağmen, kent merkezinde yoğun bir şekilde ele geçen kılıç kabza başları hem Miken ile olan yoğun ticaretin hem de yerel kılıç üretiminin şu ana kadarki en net göstergesidir.

Yazar Katkıları/Writer Contributions

Çalışmanın Tasarlanması/ Planning of the Study	Yazar/Author-1 (%50) - Yazar/Author-2 (%50)
Veri Toplanması/Collecting Data	Yazar/Author-1 (%50) - Yazar/Author-2 (%50)
Veri Analizi/Data Analysis	Yazar/Author-1 (%50) - Yazar/Author-2 (%50)
Makalenin Yazımı/Writing the Article	Yazar/Author-1 (%50) - Yazar/Author-2 (%50)
Makale Gönderimi ve Revizyonu/ Submission of the Article and Revisions	Yazar/Author-1 (%50) - Yazar/Author-2 (%50)

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir / The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.

¹⁰⁵ Tunç Çağı kılıçlarında kabza tutuş şekilleri için bk. Hermann-Dolfini-Crellin vd. 2020, 1074-1075.

¹⁰⁶ Kosak 1982, 26; Yener 1995, 102.

¹⁰⁷ Korfmann 2001d, 355-368.

KAYNAKLAR**Akyurt 1998**

Akyurt, İ. M., *MÖ 2. Binde Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Aslan-Bieg-Jablonka vd. 2003

Aslan, R.-Bieg, G.-Jablonka, P.-Krönneck, P., “Die mittel- bis spätbronzezeitliche Besiedlung (Troia VI und Troia VIIa) der Troas und der Gelibolu-Halbinsel. Ein Überblick”, *Studia Troica*, S. 13, Mainz am Rhein, 165-214.

Aslan 2022

Aslan, R., “2019-2020 Yılı Troya Kazısı Sonuçları”, *42. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C 4, Ankara, 103-112.

Athanassov-Krauss-Slavčev 2012

Athanassov, B.-Krauss, R.-Slavčev, V., “A Bronze Sword of the Aegean-Anatolian Type in the Museum of Varna, Bulgaria”, *Ageo-Balkan Prehistory*, <https://aegeobalkanprehistory.kreas.ff.cuni.cz/2012/03/26/a-bronze-sword-of-the-aegean-anatolian-type-in-the-museum-of-varna-bulgaria/>, son erişim tarihi: 13.04.2024.

Bamyacı-Başaran Mutlu 2021

Bamyacı, O.-Başaran Mutlu, M., “Tunç Çağı Kılıç Topuzları: Maydos Kilisetepe'den İki Miken Örneği”, *Arkeoloji Dergisi*, S. XXVI, 65-82.

Basedow 2000

Basedow, M., *Beşik-Tepe: Das Spätbronzezeitliche Gräberfeld (Studia Troica Monographien)*, P. von Zabern, Mainz am Rhein.

Becks 2002

Becks, R., “Bemerkungen zu den Bestattungsplätzen von Troia VI”, *Mauerschau: Festschrift für Manfred Korfmann, Remshalden*, ed. R. Aslan-S. Blum-G. Kastl-F. Schweizer-D. Thumm, 1, 295-306.

Becks 2022

Becks, R., “Troia VI und VII: Stratigraphie, Architektur, Befunde”, *Studia Troica Monographien* 12, ed. E. Pernicka-C. B. Rose, Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn.

Benzi 2002

Benzi, M., “Anatolia and the Eastern Aegean at the Time of the Trojan War”, *Omero Tremila Anni Dopo [Storia e Letteratura: Raccolta di Studi e Testi 210]*, ed. F. Montanari-P. Ascheri, Roma, 343-404.

Blegen-Caskey-Rawson-Sperling 1950

Blegen, C. W.-Caskey, J. L.-Rawson, M.-Sperling, J., *Troy I. General Introduction. The First and Second Settlements*, Princeton.

Blegen-Caskey-Rawson 1951

Blegen, C. W.-Caskey, J. L.-Rawson, M., *Troy II. The Third, Fourth, and Fifth Settlements*, Princeton.

Blegen-Caskey-Rawson 1953

Blegen, C. W.-Caskey, J. L.-Rawson, M., *Troy III. The Sixth Settlement*, Princeton.

Bonnet 1926

Bonnet, H., *Die Waffen der Völker des Alten Orients*, J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, Leipzig.

Bouzek 1985

Bouzek, J., *The Aegean, Anatolia, and Europe: Cultural Interrelations in the Second Millennium B.C.*, Academia, Prague.

Branigan 1967

Branigan, K., "The Early Bronze Dagger of Crete", *The Annual of the British School at Athens*, 62, 211-239.

Branigan 1999

Branigan, K., "The Nature of Warfare in the Southern Aegean During the Third Millennium BC", *Polemos: Le Contexte guerrier en Égée à l'Âge du Bronze*, Liège, Belgium: Université de Liège, Aegaeum 19, 87-96.

Buchholz 1999

Buchholz, H. G., *Ugarit, Zypern und Ägäis, Kulturbeziehungen im zweiten Jahrtausend v. Chr.*, Münster.

Cline 1996

Cline, E. H., "Aššūwa and the Achaeans: The 'Mycenaean' Sword at Hattušas and Its Possible Implications", *Annual of the British School at Athens*, Vol. 91, 137-151, <http://www.jstor.org/stable/30102544>

D'Amato-Salimbeti 2013

D'Amato, R.-Salimbeti, A., *Early Aegean Warrior 5000-1450 BC*, Osprey, Oxford.

Dolfini-Crellin-Horn-Uckelmann 2018

Dolfini, A.-Crellin, R. J.-Horn, C.-Uckelmann, M., "Interdisciplinary Approaches to Prehistoric Warfare and Violence: Past, Present and Future", *Prehistoric Warfare and Violence: Quantitative and Qualitative Approaches*, Springer, New York, 1-18.

Dörpfeld 1902

Dörpfeld, W., *Troja und Ilion: Ergebnisse der Ausgrabungen in den vorhistorischen und historischen Schichten von Ilion 1870-1894*, Athens.

Easton-Hawkins 2002

Easton, D. F.-Hawkins, J. D.-Sherratt, A. G.-Sherratt, E. S., "Troy in Recent Perspective", *Anatolian Studies*, 52, 75-109.

Genz 2017

Genz, H., "Regional or International? Comments on the Origin and Development of Hittite Weapons and Military Technologies", *Innovation versus Beharrung. Was macht den Unterschied des hethitischen Reichs im Anatolien des 2. Jahrtausends v. Chr.?, Internationaler Workshop zu Ehren von Jürgen Seeher, 23-24th of May, 2014*, ed. A. Schachner, Byzas 23, İstanbul, 85-103.

Gernez 2007

Gernez, G., *L'armement en métal au Proche et Moyen-Orient: Des origines à 1750 av. J.-C.*, Unpublished Dissertation, Université Panthéon-Sorbonne. Paris.

Graziadio 1991

Graziadio, G. "The Process of Social Stratification at Mycenae in the Shaft Grave Period: A Comparative Examination of the Evidence", *American Journal of Archaeology*, 95/3, 403-440.

Gür 2013

Gür, B. "Miken Buluntulu Batı Anadolu Mezarlarının Tanımlanmasına Yönelik Öneriler", *Arkeoloji ve Sanat*, 142, 1-22.

Güterbock 1986

Güterbock, H. G., "Troy in Hittite Texts? Wilusa, Ahhiyawa, and Hittite History", *Troy and the Trojan War: A Symposium Held at Bryn Mawr College, October 1984*, ed. M. J. Mellink, Bryn Mawr, 35, 39-40.

Hänsel 1970

Hänsel, B., "Bronzene Griffzungenschwerter aus Bulgarien", *Prähistorische Zeitschrift*, 45, 26-41.

Hänsel 1973

Hänsel, B., "Eine datierte Rapiert Klinge mykenischen Typs von der unteren Donau" *Prähistorische Zeitschrift*, 48, 200-206.

Hänsel 2003

Hänsel, B., "Troia im Tausch- und Handelsverkehr der Ägäis oder Troia ein Handelsplatz?: Der neue Streit um Troia", *Historische Bibliographie*, 105-119, Online, <https://www.degruyter.com/database/HBOL/entry/hb.23013901/html>, son erişim tarihi: 26.04.2024.

Hänsel 2014

Hänsel, A., "Die Metallfunde aus den bronzezeitlichen Siedlungsschichten", *Heinrich Schliemanns Sammlung trojanischer Altertümer-Neuorlage*, Bd. 2, ed. M. Wemhoff, Staatliche Museen zu Berlin, Preußischer Kulturbesitz, Berlin, 129-204.

Hansen 1994

Hansen, O., "A Mycenaean sword from Boğazköy/Hattusa found in 1991", *BSA*, 89, 213-215

Harding 2011

Harding, A., "Prestige Swords of the Bronze Age", *Exotica in the Prehistoric Mediterranean*, ed. A. Vianello, Oxbow Books, 194-198.

Harell 2014

Harell, K., "The Fallen and Their Swords: A New Explanation for the Rise of the Shaft Graves", *American Journal of Archaeology*, 118/1, 3-17

Harmankaya 1995

Harmankaya, S., "Kozman Deresi Mevkii (Şarköy, Tekirdağ) Maden Buluntuları", *Halet Çambel İçin Prehistorya Yazıları*, Graphis Yayınları, İstanbul, 217-254.

Hermann-Dolfini-Crellin vd. 2020

Hermann, R.-Dolfini, A.-Crellin, R. J.-Wang, Q.-Uckelmann, M., "Bronze Age Swordsmanship: New Insights from Experiments and Wear Analysis", *Journal of Archaeological Method and Theory*, 27, 1040-1083. <https://doi.org/10.1007/s10816-020-09451-0>

Horn-Kristiansen 2018

Horn, C.-Kristiansen, K., *Warfare in Bronze Age Society*, Cambridge University Press, Cambridge.

Karo 1930

Karo, G., *Die Schachtgräber von Mykenai*, F. Bruckmann, Munich.

Kellenbarger 2018

Kellenbarger, T. J., *The Art of War: The Creation of the Type A and B Sword During the Aegean Bronze Age*, A Thesis Submitted to the Temple University Graduate Board, In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Master of Arts.

Keskin 2019

Keskin, H. L., "Kılıçını Mağarası (Antalya) Buluntusu Işığında MÖ 3. Binyıl Sonuna Kadar Anadolu Kılıçlarının Gelişimi: Tipolojik ve Fonksiyonel Bir Analiz", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXXVIII 65, 83-102.

Korfmann 1994

Korfmann, M., "Troia-Ausgrabungen 1993", *Studia Troica*, 4, Mainz am Rhein, 1-50.

Korfmann 1995

Korfmann, M., "Troia-Ausgrabungen 1994", *Studia Troica*, 5, Mainz am Rhein, 1-38.

Korfmann 1996

Korfmann, M., "Troia-Ausgrabungen 1995", *Studia Troica*, 6, Mainz am Rhein, 1-63.

Korfmann 2001a

Korfmann, M., “Troia: Düş ve Gerçek Konuya Giriş”, *Düş ve Gerçek: Troia*, ed. J. Latacz, Homer Kitabevi, İstanbul, 4-22.

Korfmann 2001b

Korfmann, M., “Wilusa/(W)llios Yaklaşık M.Ö. 1200’ler Ilion Yaklaşık M.Ö. 700’ler, Arkeolojik Raporlar”, *Düş ve Gerçek: Troia*, ed. J. Latacz, Homer Kitabevi, İstanbul, 64-78.

Korfmann 2001c

Korfmann, M., “Tarih Öncesi Yerleşim Yeri, Hisarlık Tepesi: En Altın Üste Doğru Troia’nın On Kenti”, *Düş ve Gerçek: Troia*, ed. J. Latacz, Homer Kitabevi, İstanbul, 347-354.

Korfmann 2001d

Korfmann, M., “Troia M.Ö. 2. ve 3. Binyılda Ticaretin Kesişme Noktası”, *Düş ve Gerçek: Troia*, ed. J. Latacz, Homer Kitabevi, İstanbul, 355-368.

Korfmann 2001e

Korfmann, M., “Yüksek Troia Kültürü (Troia VI ve VIIa) Bir Anadolu Kültürü”, *Düş ve Gerçek: Troia*, ed. J. Latacz, Homer Kitabevi, İstanbul, 395-406.

Korfmann-Zidarov 2006

Korfmann, M. O.-Zidarov P., “Trensenknebel in Troia”, *Grundlegungen Beiträge zur europäischen und afrikanischen Archäologie für Manfred K. H. Eggert*, ed. H. P. Wotzka, J. Bofinger, Francke Verlag, Marburg, 678-690.

Kosak 1982

Kosak, S., *Hittite inventory texts (CTH 241- 250)*, Texte der Hethiter 10, Heidelberg.

Kristiansen 2002

Kristiansen, K., “The Tale Of The Sword-Swords And Swordfighters In Bronze Age Europe”, *Oxford Journal of Archaeology*, 21/4, 319-332.

Kristiansen-Larsson 2005

Kristiansen, K.-Larsson, T., *The Rise of Bronze Age Society. Travels, Transmissions and Transformations*, University Press, Cambridge.

Latacz 2002

Latacz, J., “Troia-Wilios-Wilusa: Drei Namen für ein Territorium”, *Mauerschau: Festschrift Für Manfred Korfmann*, ed. R. Aslan-S. Blum-G. Kastl-F. Schweizer-D. Thumm, Verlag Bernhard Albert Greiner, Band 3, s. 1102-1122.

Lülleci 2007

Lülleci, U., *Troia Antik Limanı’nın Tunç Çağı Deniz Ticaretindeki Önemi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.

Mee 1998

Mee, C., "Anatolia and the Aegean in the Late Bronze Age", *The Aegean and the Orient in the Second Millennium, Proceedings of the 50th Anniversary Symposium, University of Cincinnati, 18-20 April 1997*, ed. E. H. Cline-D. H. Cline, Aegaeum 18. Liège & Austin: Université de Liège and the University of Texas-Austin, 137-146.

Mellaart-Murray 1995

Mellaart, J.- Murray, A. N. N., *Beycesultan 3.2. Late Bronze Age and Phrygian Pottery and Middle and Late Bronze Age Small Objects*, London.

Molloy 2010

Molloy, B., "Swords and Swordsmanship in the Aegean Bronze Age", *American Journal of Archaeology*, 114 (3), 403-428.

Molloy 2012

Molloy, B., "Martial Minoans? War As Social Process, Practice and Event in Bronze, Age Crete", *The Annual of the British School of Athens*, 107, 87-142.

Molloy 2017

Molloy, B. P., "Hunting Warriors: The Transformation of Weapons, Combat Practices and Society During the Bronze Age in Ireland", *European Journal of Archaeology*, 20 (2), 280-316.

Mountjoy 1998

Mountjoy, P. A., "The East Aegean- West Anatolian Interface in the Late Bronze Age: Mycenaeans and the Kingdom of Ahhiyawa", *AnSt*, 48, 33-67.

Müller Karpe 1994

Müller Karpe, A., *Altanatolisches Metallhandwerk*, Neumünster: Wachholtz.

Nakou 1995

Nakou, G., "The Cutting Edge: A New Look at Early Aegean Metallurgy", *Journal of Mediterranean Archaeology*, 8/2, 1-32.

Neustupny 1998

Neustupny, E., "Structures and events: the theoretical basis of spatial archaeology", *Space in Prehistoric Bohemia*, ed. E. Neustupny, Praha: Institute of Archaeology, Prague, 9-44.

Özgüç 1948

Özgüç, T., *Öntarihte Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri*, Ankara.

Pernicka 2001

Pernicka, E., "Metaller Yeni Bir Çığır Açıyor Tunç, Demir ve Gümüş", *Düş ve Gerçek: Troia*, ed. J. Latacz, Homer Kitabevi, İstanbul, 369-372.

Pieniazek 2020

Pieniazek, M., "Funde aus geschliffenem Stein", *Troia 1987-2012: Grabungen und Forschungen III. Troia VI bis Troia VII: Ausgehende mittlere und späte Bronzezeit*, ed. P. Pavúk-D. Thumm Doğrayan-E. Pernicka, *Studia Troica Monographien* 7, Dr. Rudolf Habelt, Bonn, 844-937.

Renfrew 1967

Renfrew, C., "Cycladic Metallurgy and the Early Aegean Bronze Age." *American Journal of Archaeology*, 71/1, 1-20.

Rohaček 2018

Rohaček, M., "A Marriage of the Aegean and the Orient, Bronzes of the Siana Group Reconsidered", *Studia Hercynia*, XXII/2, 52-82.

Salimbeti 2022

Salimbeti, A., <http://www.salimbeti.com/micenei/weapons1.htm>, son erişim tarihi: 16.05.2022.

Sandars 1955

Sandars, N. K., "The Antiquity of the One-edged Bronze Knife in the Aegean", *The Prehistoric Society*, 20, 174-197.

Sandars 1961

Sandars, N. K., "The First Aegean Swords and their Ancestry", *American Journal of Archaeology*, 65, 17-29.

Sandars 1963

Sandars, N. K., "Later Aegean Bronze Swords", *American Journal of Archaeology*, 67, 117-153.

Sazcı 2007

Sazcı, G., *Troia Hazineleri*, Aygaz Yayınevi, İstanbul.

Schmidt 1902

Schmidt, H., *Heinrich Schliemann Sammlung Trojanischer Altertümer*, Georg Reimer, Berlin.

Schliemann 1874

Schliemann, H., *Atlas Trojanischer Alterthümer*, F. A. Brockhaus, Leipzig.

Schliemann 1881

Schliemann, H., *Ilios: Standt und Land der Trojaner*, F. A. Brockhaus, Leipzig.

Schliemann 1884

Schliemann, H., *Troja. Ergebnisse Meiner Neuesten Ausgrabungen*, F. A. Brockhaus, Leipzig.

Semenenko 2019

Semenenko, A. A., "The Absence of the Sword From Rigveda and Atharvaveda and the Problem of Indo-Aryans' Origin", *Bulletin Social-Economic and Humanitarian Research*, 1/3, 83-96.

Starke 2002

Starke, F., "Milattan Önce İkinci Bin Yıllın Güç Dengesi İçinde Troia: Wilusa Ülkesinin Tarihi", *Düş ve Gerçek: Troia*, ed. J. Latacz, Homer Kitabevi, Ankara, 34-45.

Tzachili 2008

Tzachili, I., "Aegean Metallurgy in the Bronze Age: Recent Developments", *Aegean Metallurgy in the Bronze Age*, Ta Pragmata, Athens, 7-34.

Ünal-Ertekin-Ediz 1991

Ünal, A.-Ertekin, A.-Ediz, I., "1991'de Boğazköy-Hattuşa'da Bulunan Hitit Kılıcı ve Üzerindeki Akadca Adak Yazıtı-The Hittite Sword from Boğazköy-Hattusa, Found in 1991 and its Akkadian Inscription", *Müze/Museum*, 4, 46-52.

Ünal 1999

Ünal, A., "A Hitite Mycenaean Type B Sword from the Vicinity of Kastamonu, Northwest Turkey", *Bulletin of the Middle Eastern Culture Center in Japan*, XI, 207-226.

Walkins 1986

Walkins, C., "The language of the Trojans", *Troy and the Trojan War: A Symposium Held at Bryn Mawr College, October 1984*, ed. M. J. Mellink, Bryn Mawr, 45-62.

Vandkilde 2013

Vandkilde, H., "Warfare in Northern European Bronze Age Societies. Twentieth Century Presentations and Recent Archaeological Research Inquiries", *The Archaeology of Violence. Interdisciplinary Approaches*, ed. S. Ralph, Albany: State University of New York Press, 37-62.

Yalçıklı 2006

Yalçıklı, D., "Zwei Bronzeschwerter aus Westanatolien". *Istanbul Mitteilungen*, 56, 29-41.

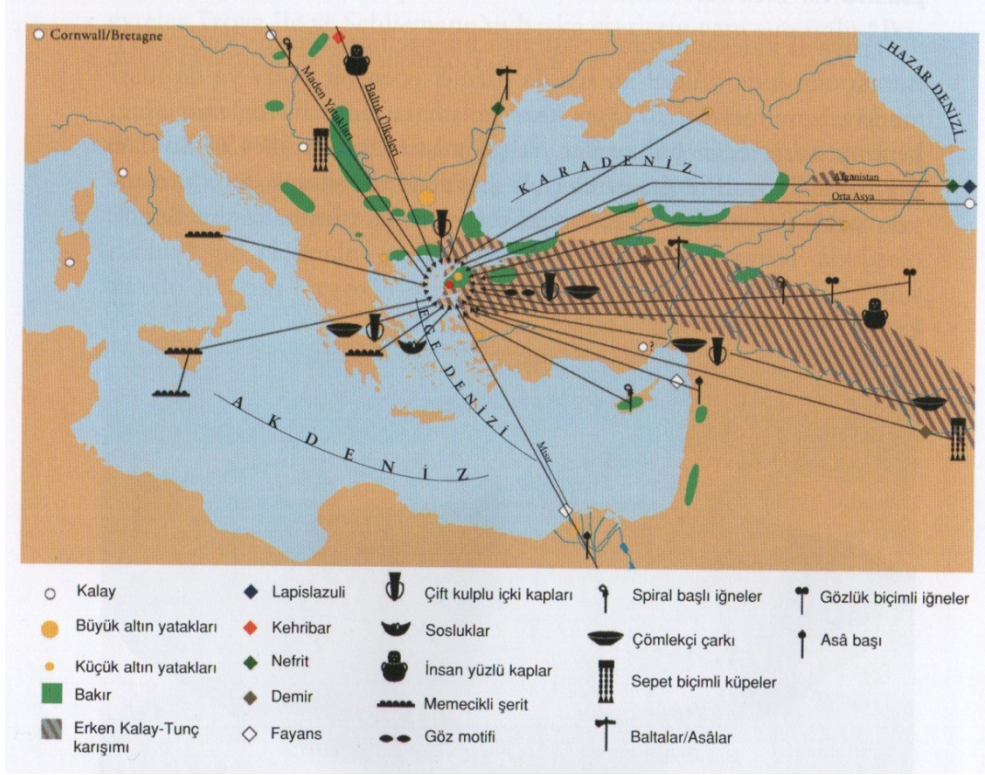
Yener 1995

Yener, K. A., "Swords, Armor, and Figurines", *BibAr*, 58 (2), 101-107.

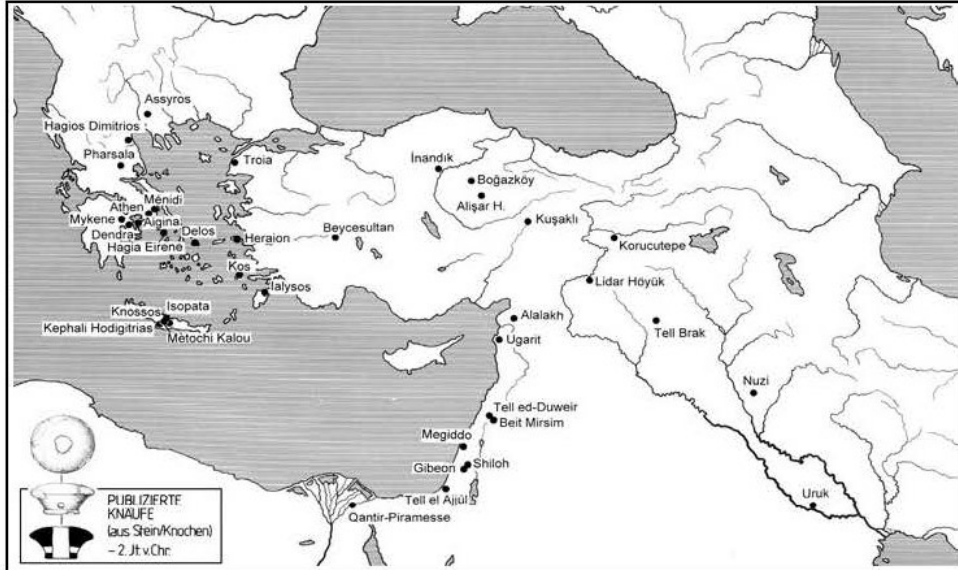
Zöldföldi 2011

Zöldföldi, J., *5000 Years Marble History in Troia and the Troad, Petroarchaeological Study on the Provenance of White Marbles in West Anatolia*, (Unpublished Ph.D. Thesis), Eberhard Karls Universität Tübingen, Tübingen.

EKLER

Harita 1: Troya'nın ticaret alanı (Korfmann 2001d, s. 357).

Harita 2: Korfmann ve Zidarov tarafından araba topuzu olarak değerlendirilen kılıç kabza başlarının Ege ve Yakın Doğu'da dağılımı (Korfmann-Zidarov 2006, 688).

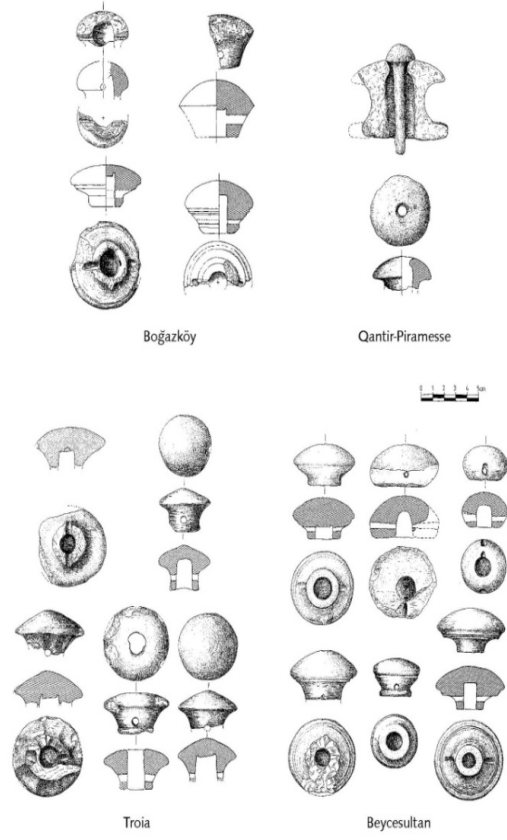

Resim 1: 2019 Yılı Troya Kazıları sırasında H-10/11 açmasında bulunan kabza başı.

Resim 2: 2005 Yılı Troya Kazıları sırasında E8 açmasında bulunan yarı işlenmiş kabza başı.

Resim 3: Troya, Qantir, Boğazköy ve Beycesultan'da bulunan kabza başı örnekleri (Korfmann-Zidarov 2006, 687).

Resim 4: Troya Kazıları sırasında A8 açmasında bulunan kabza başı.

Resim 5: 2002 Yılı Troya Kazıları sırasında bulunan iki farklı mermerden üretilmiş kabza başları.

Resim 6: 2003 Yılı Troya Kazıları sırasında A8 açmasında bulunan kabza başı.

Resim 7: 2003 Yılı Troya Kazıları sırasında F-G/5-6 açmalarında bulunan kabza başı.

Resim 8: 2005 Yılı Troya Kazıları sırasında E8 açmasında bulunan kabza başı.

Resim 9: A-5/6 açmalarında ortaya çıkan, formu ve ince işçiliği bakımından Kydonia 46. Mezarda çıkan örnekle benzerlik gösteren kabza başı.

Resim 10: 2002 Yılı Troya Kazıları sırasında bulunan fildişi kabza başı.